

RISTO KOSKENSILTA

Dodgson ja kirjeet

– Suomentajan esipuhe

Brittiherrasmies Charles Lutwidge Dodgson (1832–1898) tunnetaan *nonsense*-kirjallisuuden klassikkona, erityisesti kirjailijanimellään Lewis Carroll, ja teoksistaan *Liisan seikkailut ihmemaassa* ja *peilintakamaassa*¹. Mutta olihan Dodgson paljon muutakin: Oxfordin Christ Church -collegen matematiikan opettaja, urauurtava harrastelijavalokuvaaja, omintakeinen loogikko, äänestys- ja turnausteoreetikko, ajanvietematemaatikko, ja voitaneen sanoa myös keksijä. Poukkoileva kiinnostuminen ja rajaton mielikuvitus ajoivat hänet kehittämään jatkuvasti jotain uutta – matkašakkilaudan, Scrabblen esimuodon, *Memoria Technican* eli menetelmän, jolla voi painaa mieleensä minkä tahansa tärkeän luvun, aikuisten kolmipyörän lisävarusteineen, biljardipelin pyöreälle pöydälle, juhlien pöytäkortit eli nimikyltit, keinon selvittää määrätyn päivämäärän viikonpäivän sekä erityisvalmisteisen pannun, jolla juuri oikeanlaisen teen keittäminen käy helposti ilman, että joutuu kävelemään ympäri olohuonetta ja heiluttamaan teepannua edestakaisin täsmälleen kymmenen minuutin ajan².

Omalajinen, veitsenterävä mutta samalla leikkisä nokkeluus yhdistyi Dodgsonin henkilössä viktoriaaniselle ajalle tyypilliseen äärimmilleen jännitettyyn muodollisrentoon elämänotteeseen. Yhdeltä puolen Dodgson oli hyvin uskonnollinen ja sääntillinen ihminen. Hän täytti melko rauhallisen elämänsä tarkoin etukäteen suunnitelluilla toimilla ja piti jatkuvasti kiinni hetytymättömästä itsekuristaan. Itselleen kehittämiään rutiineja hän saattoi noudattaa melkeinpä maanisesti. Toisaalta sen omalakisien johdonmukaisuuden, joka tuntui hal-

litsevan kaikkea Dodgsonin tekemistä, saattoivat muut aavistaa vain hämärästi. Keskustelussa hänellä oli aina esittää jokin täysin odottamaton huomautus tai tarina, mutta koskaan se ei ollut vailla oudosti johdonmukaista yhteyttä puhuttuun asiaan. Logiikan alalla, jota yleisesti ajatellaan leimaavan kuivakas asiallisuus, hänet muistetaan absurdin hauskoista esimerkeistään. Nämä kaksi Dodgsonin luonteen tunnusomaista piirrettä, itsekuri ja rönsyilevä ajattelu, näyttävät ennen muuta tukeneen toisiaan – ehkä vain yöaikaan ne ajautuivat riitaan, kun olisi pitänyt jo nukkua, mutta poukkoileva mieli jatkoi harhailujaan. Mutta tälläkin ristiriidalla tuntui olevan tarkoituksensa, sillä juuri yöllä syntyivät monet hänen hienoimmista oivalluksistaan ja esimerkiksi kokonainen kirjallinen matemaattisia pulmia³. Edes joutohetket eivät näytä menneen hukkaan Dodgsonin elämässä.

Selvimmän ilmiönsä vallattoman nokkeluuden ja itsehillinnän liitto sai kuitenkin Dodgsonin megalomaniassa kirjeidenkirjoitusharrastuksessa:

”Kirjeiden kirjoittaminen oli hänelle rituaali; hän harkitsi niitä tarkasti ja laati ne erittäin huolellisesti ja nokkelasti. Usein yöaikaan maatessaan sängyllään valveilla hän ideoi niitä mielessään, ja noina unettomina tunteina hän keksi kojeen, Nyktografin, jolla hän saattoi kirjoittaa pimeässä peiton alla⁴. Kuvitelkaa hänet sitten aamulla täysissä pukeissa seisomapöytänsä eteen, valitsemaan sopivaa paperia erikokoisten kirjepapereidensa kattavana pitämästään valikoimasta, kastamaan kynäänsä musteeseen ja kirjoittamaan kirjettä, jonka oli sommitellut pimeässä. Nokkeluus, jonka huomasimme hänessä aiempina vuosina, saavutti

usia ulottuvuuksia 1860-luvulla, jolloin Charles [Dodgson] tuotti hämmästyttävän määrän kirjeitä.

Kun otetaan huomioon, kuinka suunnattomasti hän kirjoitti, voisi luulla joissakin kirjeissä näkyvän merkkejä kiireestä, hätiköidystä töhertämisestä ja paikoittaisesta lukukelvottomuudesta. Mutta sellaisesta ei ole jälkeäkään: aivan jokainen, lyhyt ja pitkä, merkittävä ja vähäpätöinen, on huolellisesti kirjoitettu ja täysin luettava – hätkähdyttävä saavutus yhdeltä kaikkien aikojen ahkerimmista kirjeiden kirjoittajista.

Saamme aavistuksen Dodgsonin tuottamista kirjevuorista hänen 'Lähetettyjen ja vastaanotettujen kirjeiden luettelosta', jota hän piti elämänsä viimeiset 37 vuotta. Charlesin veljenpoika S. D. Collingwood, jolla luettelokirja oli hallussaan ennen kuin se katosi, ilmoittaa viimeisen merkinnän numeroksi 98 721. Kun lisäämme tähän lukuun kaikkein vaatimattomimman arvion kirjeistä, joita hänen on täytynyt saada ja lähettää aiempina rekisteröimättöminä 29 elinvuotenaan, päädyimme tähtitieteelliseen lukuun, selvästi yli 100 000 kirjeeseen.⁵

Hauskimmat kirjeensä Dodgson lähetti ”lapsiystävillään”. Ne sisälsivät kompia, pulmia, sanaleikkejä, salakirjoitusta – osa oli kirjoitettu peilin avulla oikealta vasemmalle, osa oli kooltaan niin pieniä, että niitä saattoi lukea vain suurenuslasilla – ja kaikki kerrassaan pursuilivat ilahduttavaa, taiten laadittua hassuttelua.⁶

Dodgson siis todella tiesi, mistä puhui, kirjoittaessaan tähän käännetyn *Kahdeksan tai yhdeksän painavaa sanaa kirjeiden kirjoittamisesta*. Vaikka enemmän tai vähemmän vastaavia oppaita oli saatavilla varmasti useitakin, tämä ohjekirjanen syntyi ilmeisesti todelliseen tarpeeseen. Koska monet Dodgsonin kirjeenvaihtoverit olivat melko nuoria, kymmenen ikävuoden hujakoilla, heille oli tarpeen erikseen ja helposti saatavassa muodossa

teroittaa esimerkiksi sitä merkittävyyttä, joka sisältyy päivämäärän tarpeeksi tarkkaan merkitsemiseen, kun sopii tapaamisia toiseen kaupunkiin⁷.

Oppaan viidennessä ja viimeisessä luvussa, joka on jätetty käsillä olevasta suomennoksesta pois, Dodgson neuvoo, miten laaditaan yllä mainittu ”Lähetettyjen ja vastaanotettujen kirjeiden luettelo”: jokainen kirje, sähkösanoma, paketti tai vastaava saa juoksevan yksilöintinumeron, lyhyen sisältökuvausten ja mahdollisesti erityismerkinnän, millaisia toimenpiteitä lähetys vaatii ja onko sellaisia jo suoritettu. Ei ole yllättävää, että pikkutarkka Dodgson rekisteröi näinkin seikkaperäisesti kirjeenvaihtonsa. Säännöllisen päiväkirjan pitämisen lisäksi hän luetteloi ja listasi vihkoihinsa ja kirjoihinsa esimerkiksi valokuvansa ja vierailleen tarjoamansa ateriat. Jonkinlainen kirjanpito oli toisaalta hänen kirjeenvaihtomäärillään välttämätön, varsinkin kun Dodgson ei millään ehtinyt vastata kaikkiin yhteydenottoihin. Elämänsä loppupuolella, 1890-luvulla hän totesi erälle ystävälleen vastauskirjettä odottavien listassa olevan yli 60 ihmistä, joista jotkut ovat joutuneet odottamaan viisi tai kymmenenkin vuotta⁸.

Vaikka nykyään ”Lähetettyjen ja vastaanotettujen viestien luettelo” ei lienekään useimmille kovin tarpeellinen, on hauska huomata, kuinka tähdellisiä monet muut Dodgsonilta saamamme neuvot ovat yhä edelleenkin, reippaasti yli sata vuotta ja lukuisia teknologisia vallankumouksia myöhemmin. Kuinka monesti sähköpostin liitetiedosto unohtuukaan naksautella viestiin, jos sitä ei tee heti, kun asiasta on mainittu? Tai miten helposti asetteleekaan kiireessä sanansa joko mahdottomasti tulkkiautuvaan muotoon tai tarkoittamattaan suorastaan loukkaavasti? Ja kuinka moni kirjoitusmuotoinen keskustelu olisi ylipäättään sujunut paljon paremmin, jos olisi muutenkin noudattanut Dodgsonin viisaita ohjeita?

Eikä mitään uutta auringon alla, sanoi saarnaaja.

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 *Alice's Adventures in Wonderland*, Macmillan, London 1865, suom. kokonaisuudessaan, (vaihtelevalla nimellä) Anni Swan & Otto Manninen 1906, Kirsi Kunnas & Eeva-Liisa Manner 1972, Alice Martin 1995, Tuomas Nevanlinna 2000; *Through the Looking-Glass, and What Alice Found There*, Macmillan, London 1871, suom. (vaihtelevalla nimellä) Kirsi Kunnas & Eeva-Liisa Manner 1972, Alice Martin 2010.
- 2 Ks. tarkemmin esim. Morton N. Cohen, *Lewis Carroll. A Biography*. London, Macmillan 1995, 286–289, 291; Robert Douglas-Fairhurst, *The Story of Alice. Lewis Carroll and the Secret History of Wonderland*. Harvard University Press, Cambridge, Mass. 2015, 316–320; ja kielellisistä ja matemaattisista keksinnöistä Robin Wilson, *Lewis Carroll in*

- Numberland. His Fantastical Mathematical Logical Life*. Norton, New York 2008; Martin Gardner, *The Universe in a Handkerchief. Lewis Carroll's Mathematical Recreations, Games, Puzzles, and Word Plays*. Copernicus, New York 1996.
- 3 Viimeksi mainittu kirja on *Curiosa Mathematica. Part II*. Macmillan, London 1894. Saatavilla teoksessa *The Mathematical Recreations of Lewis Carroll. Pillow Problems and a Tangled Tale*. Dover, New York 1958. Dodgsonin henkilöstä ks. esim. Cohen 1995, luku 9.
- 4 Nyktografi (*nyctograph*, lat. ”yökirjoitin”) on suorakaiteen muotoinen pahvi, johon on tasavälein veistetty nelionmuotoiset aukot. Yöllä sen voi helposti ottaa tyyntynsä alta esiin, ja käyttäen niin ikään Dodgson kehittämää viivoihin ja pisteisiin perustuvaa aakkostoa sen avulla on mahdollista kirjoittaa sokkona. Laite ei

- ehkä enää tunnu niin käyttökelpoiselta, mutta ennen sähkön käyttöönottoa valon sytyttäminen yöllistä muistiinpanoa varten on saattanut tosiaan tuntua turhan vaivalloiselta, ja toisaalta vanhassa englantilaisessa yliopistorakennuksessa ei välttämättä muutenkaan halua poistua yöllä peiton alta. Ks. esim. Douglas-Fairhurst 2015, 316.
- 5 Cohen 1995, 261.
- 6 Joitakin Dodgsonin kirjeitä on suomennettu teokseen *Kirjeitä lapsiystävälle. Ja muita kirjoituksia*. Suom. Markus Lång. Loki-kirjat, Helsinki 1997.
- 7 Dodgsonilla oli katkeria kokemuksia siitä, miten tapaamiset saattavat mennä monkään ylimalkaisesti esitettyjen ehdotusten vuoksi, ks. Cohen 1995, 491–493.
- 8 Cohen 1995, 476.